

BERNT BERNANDER

VÄXTVÄRK

FN-aktioner
i backspegeln

en memoar

Ett folkrättsbrott begicks i FNs namn när USA och Storbritannien under tretton år framhärjade i sin totala sanktionspolitik mot Saddam Husseins Irak och sedan anföll landet militärt. Stormakternas missbruk av FN-maskineriet i egna syften, hävdar författaren, är ett bland andra tecken på den växtvärk som världsorganisationen har upplevt efter sin debut för över femtio år sedan och som fortfarande gör sig gällande. På det politiska området har dess löftesrika början bara undantagsvis motsvarat vår generations förhoppningar.

Bernt Bernander har mångårig erfarenhet av FN-arbetet, under fredsaktionerna i Kongo och på Cypern under 1960-talet, samt ledde de humanitära insatserna i Irak, Kambodja och Moçambique under fredsoperationerna där. I Irak var han FNs förste platschef i Bagdad efter Gulfkrigets slut 1991. Han har också haft viktiga konsultuppdrag i andra oroshärddar. Under 25 år var han knuten till FNs utvecklingsprogram (UNDP), som dess representant i Västra Nya Guinea, Zaire, Etiopien och Sydöstasien, och slutade som en av dess vice-chefer med ansvar för UNDPs projektverksamhet i egen regi.

I en personligt hållen memoar berättar Bernander om sin uppväxt i Zimbabwe, studentåren i Göteborg, om personer som han mött och om sina upplevelser i FNs tjänst; de flätas samman med rapportering från hans tid som utrikesredaktör på Göteborgs-Tidningen 1958-62, med ibland kontroversiella ställningstaganden och inslag av mer essäistisk karaktär.

ISBN 978-91-86237-62-2
9197886237622

INNEHÅLL

I. STARTPUNKTER

Memoar – eller antimemoar	7
---------------------------------	---

II. HÅLLPUNKTER

Något om fäder och anfäder	13
Uppväxtår	22

III. VÄNDPUNKTER

Utsikter och återvändsgränder	30
-------------------------------------	----

IV. BRYTPUNKTER

Möten med visionärer och despoter:.....	44
Pånyttfött Afrika mynnar ut i kaos	44
Kongo 1962-66	80
Kongo/Zaire 1974 – 77.....	84
Kolonial avveckling slår slint.....	91
Början på slutet till apartheid	110

V. BRÄNNPUNKTER

Nationell kollaps med omvärldens hjälp.....	119
Sydöstasiatiska mellanspel	134
Självbestämmandet i motvind:	164
Opartistiskt FN blir part i målet	164
Gammalt groll blir som nytt	173
Fredstillfälle som försumrades.....	182
Biståndssamordningens prövningar	189

VI. SYNTPUNKTER

FN och u-landsbiståndet, en dragkamp	201
Arvet från Solferino	224

VII. STÅNDPUNKTER

Ett folkrättsbrott i FN:s namn	237
Villospår mot ödesdiger ändstation	277
Om tro, tvivel och trovärdighet	296

VIII. HÖJDPUNKTER

Berg, hav, resor	3.15
------------------------	------

IX. SLUTPUNKTER

Hem i Odysseus rike	343
<i>Kort personregister</i>	352

Läs memoar on line:

Full version - behövs login med lösenord

[ANMÄL DIG HÄR](#)

Beställ memoar på:

www.b4press.com/bernander - info@b4press
Ekedalsgatan18, 414 66 Göteborg - 031- 14 09 97

I. STARTPUNKTER

Memoar – eller antimemoar

En god portion tur. Pretentiöst? Kanske. Egentligen är det inte mycket som talar för att jag ska sitta ner och skriva om mig själv. När jag ser tillbaka, finns det få inslag av spänning och dramatik. Där finns inte heller den sorts offentlighet som man förknippar med memoarskrivning, det som kan ge intresse och lyft åt vad som annars är banalt och alldagligt. Bekanta har snarare sett mig som någon slags doldis; i en brett upplagd tidningsartikel om min person för många år sedan var rubriken: ”Den okände göteborgaren som är biträdande generalsekreterare i FN”. Vänner frågade skämtsamt hur två prickar över o:et i okänd kunde trollas bort. Men detta är trivia och ovidkommande.

Minnesanteckningar brukar handla om prestationer och framgång, men tillvarons avigsidor är också rättmätiga memoarobjekt. Varken i det ena eller andra avseendet har jag så mycket att komma med. I den meningen skulle man kunna kalla vad jag nedtecknat som en ”antimemoar”, memoarens motsats. I stort sett har jag haft det bra och en god portion tur. Jag har inte varit med i något krig, kan inte säga något nytt om hur man upplever ett blodigt slagfält, har inte dödat någon annan människa, vilket man får vara tacksam för. Jag har inte suttit i fängelse, arresterats eller anklagats inför domstol, inte behäftats med allvarliga fysiska åkommor eller ställts inför oförsonliga personliga tvister.

Däremot har jag sett vad våldshandlingar leder till. I Albertville, som det då hette, vid Tanganyikasjön i Kongo, kastades I iken i floden och flöt med strömmen i väntan på krokodilerna. En dag såg jag från mitt kontor två kongolesiska soldater marschera förbi med en fånge med bakbundna händer. De vek av i ett bambusnår mittemot, för avrättningen. Jag hörde kulsprutesmatter. Så kom soldaterna upp på vägen igen, såg sig omkring förläget som om någon sett dem urinera vid väggkanten, och gick tillbakaåt det håll de kommit.

Jag har sett hur människor föds, mina egna döttrar, men inte på nära håll hur en människa dör, bryts ner och förgörs av sjukdom. Men jag såg en gång ett barn dö, alldeles framför mig. Det var i ett litet enmotorigt flygplan som tagit med som passagerare en mor med sitt sjuka barn från Nya Guineas inre till sjukhuset vid kusten. Hon satt framför mig, höll barnet mot axeln. Det betraktade mig febrigt, nästan förebrående. Plötsligt såg jag livsgnistan slockna i barnets ögon. Det slutade andas, men modern höll det fortfarande hårt mot sitt bröst. Anletsdragen stelnade. Bokstavligen, utan fara för mig själv, stirrade jag döden i ansiktet.

Inga svåra olyckor har drabbat mig och jag har klarat mig väl undan de tillbud jag varit med om. Ett sådant tillbud inträffade i östra Kongo 1963. Också då satt jag i ett flygplan, en DC-4. En halvtimme efter starten, på omkring tusen meters höjd, hörde jag en kraftig smäll. Den ena motorn stannade. Piloten fjädrade propellern och vände planet. Någon hade sagt mig att en DC-4 förlorar 50 m höjd varje minut när den går på en maskin. Vi hade ungefär tjugo minuter på oss.

Jag gick fram till piloterna i kabinen. Minerna var allvarstygda. Skulle vi hinna tillbaka? Vi var bara 100 m över skogsbrynet när landningsbanan kom i sikte.

- Vi hade tur, sa piloten när vi landat. När sånt här sker, brukar motorn alltid ta eld. En cylinder hade exploderat, kolven blev en projektil och slog ett stort hål i planets sida.

I Kapitel IV : **BRYTPUNKTER -Möten med visionärer och despoter:**

Pånyttfött Afrika mynnar ut i kaos

Mitt i ”förändringens vind”. Stadens ljus var tända när FNs nya stabsplan, en metropolitan som snabbt målats om i vitt med FNs insignia och döpts till Anna-Maria, gjorde päronsvängen in mot Ndjili flygplats i Leopoldville, Kongo.

läs mer ...

IV. BRYTPUNKTER

Möten med visionärer och despoter:

Pånyttfött Afrika mynnar ut i kaos

Mitt i ”förändringens vind”. Stadens ljus var tända när FNs nya stabsplan, en metropolitan som snabbt målats om i vitt med FNs insignia och döpts till Anna-Maria, gjorde päronsvängen in mot Ndjili flygplats i Leopoldville, Kongo.

Vi var ett dussin personer, de fl esta tolkar, som följde med planet från Stockholm och skulle ansluta till den svenska FN-bataljonen. Det var den tredje veckan i juli 1960.

På halvtannat dygn hade vi sett snötäckta alptoppar strax under oss, glidit ut över det glänsande Medelhavet, farit över sandstormar i Libyen och bergsöknar i Niger, kryssat mellan cumuluskolosser över regnskogarna i Kamerun, och sett mörkret tätna över slättlandets djungler. I havsranden i väster sjönk den röda solskivan bakom horisonten och slukades upp bit för bit. Kongofl oden var ett mörkt band som svälldes ut på mitten som en mätt pytonorm mellan de gnistrande ljuspunkterna från Leopoldville och Brazzaville.

Det var i juli 1960 och Kongo hade just exploderat i kaos och oberäknelighet. Jag undrade vad den kommande tiden skulle föra med sig och hade en befriande känsla av ovisshet. Jag visste inte var jag skulle befinna mig eller vad jag skulle syssla med om en vecka, om en månad, om ett år. Äntligen var jag kvitt slentrianens inrutade rāmärken. Nu börjar det oförutsedda, tänkte jag med en sorts välbehag, när Anna-Maria svepte förbi landningsbanans rābatter av blå och orangefärgade ljus.

Det var inte den första gången jag kom till Kongo. När jag var femton år, reste min äldre bor och jag från Sydrhodesia genom södra Kongo till Usambarabergen i Tanganyika för att under två månader vara tillsammans med våra föräldrar över jul och nyår, årsskiftet 1944-45.

Det var en lång resa, per tåg, buss och båt, som tog sammanlagt tolv dagar. Färden gick med tåg från Bulawayo i Sydrhodesia, genom Nordrhodesia och detsk. kopparbältet, till Elisabethville i Katanga, dit vi kom en förmiddag. Någon dag senare tog vi tåget norrut till Kamina; där på morgonen nästa dag en buss väntade för resan österut till Kabalo som varade hela dagen.

Samma kväll tog vi nattåget till Albertville vid Tanganyikasjön. Vi behövde bara vänta en eftermiddag innan en båt förde oss över sjön till Kigoma på den östra sidan under natten. Vi gick ner till stranden och badade; på kvällen väntade tåget mot Dar-es-salaam. Tre dagar senare steg vi av på stationen i Morogoro, satt hela dagen i en buss till Korogwe, där en slingrig väg leder upp i Usambarabergen..

Korogwe väntade vår far på utsatt tid. Så här i efterhand frågar sig kanske någon hur ansvarskännande föräldrar kunde släppa ut två unga pojkar på egen hand och på en tolv dagars långresa genom en fjärdedel av Afrika. Men säkerhets känslan i de fl esta kolonier var då sådan att ingen höjde några ögonbryn eller betraktade detta som något onormalt. Under hela vår uppväxt på Mnene och annorstādes, låstes aldrig hemmets dörrar.

En resebyrå i Bulawayo hade försett oss med biljetter och kuponger för resans alla etapper, med avgångstider bestämda på minuten, och för de fl esta måltider. Vad jag minns, mankerade inget. Allt gick som planerat, utom att reskassan till slut började tryta. I stället för att gå till tågets restaurangvagn, köpte vi bananer från försäljare på stationer vi passerade.

* * * *

I Kapitel 5 : Sydöstasiatiska mellanspel.

Nestor och mentor. Robert Jackson var på 1930-talet en ung stabsofficer i den australienska flottan och avancerade snabbt. Men sina sporrar vann han under kriget, först på Malta, där han gjorde en uppmärksam insats i organiserandet av öns försvar; han blev sedan chef för Middle East Supply Centre, med placering i Kairo, som lade om hela försörjningsnätet för civilbefolkningen i Mellanöstern och Nordafrika. Vid krigsslutet ledde han UNRRAs Europaavdelning, de segrandes massiva insats för humanitär hjälp och återuppbyggnad i krigshärjade områden. För sina tjänster fick Jackson sir-titeln, Sir Robert.

läs mer ...

VII. STÅNDPUNKTER

Ett folkrättsbrott i FN:s namn

En glasburk dadelsirap. Vår handläggare av FN-ärenden på utrikesministeriet i Bagdad var en tvåbarnsmamma i 35-årsåldern som hette Akila al Hashemi. Namnet tydde på att hon tillhörde den högborna Hashemitsläkten som med brittisk hjälp på 1920-talet skapade kungadynastier både i Jordanien och i Irak.

Akila var alltså inte vem som helst. Hon hade tidigare varit assistent till Tariq Aziz som tappert men utsiktslöst fört Saddam Husseins talan i försöken att avvärja ett militärt ingripande av FN i januari 1991. Akila och jag hade ett intresse gemensamt, vi hade båda studerat romanska språk. Hon hade doktorerat i franska och, trots att hon var trogen sunnimuslim, skrivit en avhandling om den mest katolska av författare, François Mauriac. I Saddam Husseins sekulära samhälle gick detta för sig, utan att ögonbryn höjdes.

Hon var också en vänlig själ och förstod att vi som kommit till Irak på FN:s vägnar kunde ha svårt att få kontakt med irakier. FN var inte precis populärt. En gång bjöd hon mitt kontor – min sekreterare, min ställföreträdare och mig själv – på en utflykt till Najaf, den heliga staden med dess stora moskékomplex, och lotsade oss, alla otroende, runt annars otillgängliga sevärdheter. Det var den enda gången jag såg henne bära slöja.

När jag lämnade Irak, gav hon mig en glasburk dadelsirap. Irak var känt för att ha Mellanösterns bästa dadlar. Efter 18 år står sirapsburken fortfarande i kylskåpet; sirap är inte vardagsmat i det svenska köket. Burken har i stället blivit ett memento, en bister påminnelse om Iraks tragiska nutidshistoria.

- Kom tillbaka till Irak och hälsa på när allt detta är över, var hennes sista ord när vi skiljdes.

Det gick aldrig över. Tolv år senare invaldes Akila al-Hashemi i det riksråd av irakier som tillsattes av koalitionsmyndigheten strax efter USA invasionen, en av rådets tre kvinnor bland dess tjugofem ledamöter.

En morgon då hon var på väg till ett rådsmöte prejadades hennes bil och eskort och beskötts av motståndsmän på vägen till sjukhuset.

En fredagskväll i början av april 1991 blev jag uppringd av en kollega på UNDP med beskedet att Sadruddin Aga Khan, nyutnämnd av generalsekreteraren som huvudansvarig för internationella humanitära åtaganden i Mellanöstern, ville intervjua mig för befattningen som FN:s representant i Bagdad, nästa tisdag och i Bagdad. Så det var brådslande.

Min kunskap om Irak var tämligen blygsam, geografiskt hade jag kläm på att landet mellan floderna Eufkrat och Tigris en gång hette Mesopotamien där Babylons hängande trädgårdar blomstrat, och historiskt föresvävade mig klingande namn som Harun Al Rashid, Nebukadnezar, och Mithridates den Store. Tjugofem år tidigare hade min fru och jag, med två spädbarn, bilat från Damaskus tvärs igenom den irakiska öknen på väg till Teheran, och stannat över två nätter på det då förstklassiga Hotel Baghdad. Så det var klent med nyare och relevant erfarenhet av landet.

Men det kändes frestande. Irak och händelserna där under det senaste halvåret hade gjort mig hemmastadd med lokaliteter och annat. Mycket kunde jag snabbt läsa in. Jag hade nyss gått i pension från UNDP och behövde stimuleras av något nytt.

* * * *

På onsdagen, något försenad, landade jag på ett militärt flygfält nära Habbaniya, ett 60-tal km väster om Bagdad.

Jag möttes av kollegor och fördes in i ett pågående möte med utrikesministern, där ett samarbetsavtal just skrivits under enligt vilket bl. a. ett FN-kontor för humanitärt bistånd skulle inrättas i Irak. Så mycket till intervju blev det inte. . .

Läs memoar on line:

Full version - behövs login med lösenord

[ANMÄL DIG HÄR](#)

Beställ memoar på:

www.b4press.com/bernander - info@b4press

Ekedalsgatan18, 414 66 Göteborg - 031- 14 09 97